

Konverents „Oma nahk“

Kristina Rajando, Made Uus

19. novembril 2020 toimus Viljandis Pärimusmuusika aidas Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna VIII pärandtehnoloogia konverents „Oma nahk“. Sündmusel keskenduti loomanaha kui käsitöö- ja tarbekunstimaterjali kasutamisele Eestis ning sellele, kuidas praegu enamasti jäätteks muutuvat materjali paremini kasutada ja vääridada saaks. Teemaga igati sobival juhatas konverentsi sisse soolkeeltega hiiu kandel esitatud muusika.

Konverentsi toimumispaik ei olnud juhuslik. TÜ VKA rahvusliku käsitöö eriala juurde kuulub nahkesemete valmistaja spetsialiseerumismoodul, kus saab õppida traditsioonilist nahatööd. Selles valdkonnas esineb mitmeid probleemikohti ja küsimusi, mida konverentsil ka käsitleti. Naha teema läbis põgusalt ka 2019. aastal Viljandis toimunud rahvusvahelist pärandtehnoloogia konverentsi. Sellel jäi kõlama sõnum, et nahk ning sellega seonduv on vastuoluline ja eetikaküsimusi sisaldav valdkond – oleks vaja midagi öelda, aga ei julge...

Loomanahk on üks vanemaid praeguseni inimese kasutuses olevaid materjale. Milline on selle ajaloolise materjali staatus ja saatus praegu? Kuidas on lood meie oma kohaliku naha kui materjali kasutamisega? Kas nahk on hinnaline ja väärtuslik materjal või pelgalt jääde? Need ja veel mitmed küsimused tingisidki vajaduse kokku tulla ning arutelu algatada, et teemale rohkem tähelepanu pöörata ja sellest selgem ülevaade saada.

Konverentsil olid tähelepanu all nii kodu- kui metsloomade nahad, sõna said nii üksiktootjad kui tootjate liidud, samuti kõrgkoolide esindajad, et läheneda valdkonnale mitmest aspektist. Paljud ettekandjad olid konverentsiruumis välja pannud ka teemakohaseid eksponaate (vt fotod 2–4).

Mis hetkest algab kohaliku materjali ja sellest valmistatud eseme väärtustamine?

Teema avas **Kihnu Maalamba Seltsi president ja loomaarst Anneli Ärmpalu-Idvand**, kelle osa Kihnu maalambatõu teadusuuringutes ja ohustatud tõuks kinnitamisel 2019. aastal on olnud suur. Kihnu maalammast on osa umbes 3 000 aasta vanusest kohalikust põlistõust, kes oli levinud üle kogu Eesti. Seoses teiste lambatõugude levimisega sattus kohalik geneetiliselt väärtuslik maalammast hävimisohu, kuid geograafiliselt eraldatud Kihnu saarel

Foto 1. Konverentsil osalejad Pärimusmuusika aidas. Lembe Lahtmaa foto.

populatsioon säilis. Praegu kasvatatakse Kihnu maalambaid mitmetes Eesti piirkondades traditsioonilises talukarjas, kus on 20–40 looma.

Mis on selle tõu juures erilist, mida teada võiks? Aborigeenset päritolu põlise lambatõu kõik saadused on hästi kasutatavad. Kõige väärtuslikumaks neist on karusnahk ning seda tõugu on varasemalt nimetatud ka kasuka-nahalambaks. Kahekihilise villaku eri ehitusega villakarvade koostoides tekib parim hüdro- ja termoregulatsioon selle karusnaha kandjale – olgu siis tegemist looma või inimesega. Kihnu maalambale on omane suur tõusisene mitmekesisus villaku värvuses. Huvitavaks omaduseks on veel ealine värvimuutus, mida esineb nii horisontaalselt kui vertikaalselt piki villasalku. Selline värvimuutus võimaldab olenevalt pügamisajast saada ühelt lambalt eri värvi karusnahka, kas selgetäpulist või hajutatud mustrit. Oluline on siin nülгимise ajastamine. Lisaks villa värvile on võimalik ajastada ka villa pikkust vastavalt kasutusotstarbele. Mida professionaalsem on lambapidaja, seda mitmekesisemat valikut on võimalik pakkuda. Kõiki neid teadmisi ja kogemusi on 30 aastat lammastega tegelnud Anneli Ärmpalu-Idvand alates 2012. aastast jaganud ka TÜ VKA nahamooduli üliõpilaste nahastamise praktikal.

Praegustel lambakasvatajatel napib paraku oskusi ja teadmisi, et tagada alati kvaliteetseid tooteid. Lisaks on ka hirm eurodirektiivide ees, mis keelavad esivanematelt päritud oskusi saaduste käitlemisel kasutada. Kultuuritraditsioonide hoidmisega seotud vastutus peaks aitama seda hirmu

ja käegalöömistunnet ületada. Õige suhtumine peab algama lambakasvatajast, mitte ametnikust. Rohujuuretasand muudab maailma.

Oma toodete turundajana tõi Anneli Ärmpalu-Idvand välja, et tarbija ootab tootjalt nii professionaalsust kui ka teenäitamist. On oluline, et lambapidaja jagaks tarbijaga oma maailmavaadet ning julgustaks traditsioonilist, oma toodetud nahka kasutama. Veel rõhutas ta niisuguse majandamise olulisust, kus raisku ei lähe ükski nahk ega muu saadus, ning talupojatarkust, millest see alguse saab.

Eesti Kitse- ja Lambakasvatuse Seltsi juht Vallo Seera tegi oma ettekandes ülevaate lambakasvatuse sektori masstootmisega tegelevast osast, kus pügamist ja nülгимist spetsiifilisemalt ei planeerita ning kogu ettevõtlus lähtub pragmaatilisest kasuminumbri.

Enamik Eestis kasvatatavatest lambatõugudest on lihalambatõud. Aastas eksporditakse Eesti vabariigist lihaks 12 000–13 000 lammast. Tapamajades tapetakse umbes 10 000 lammast, kodustes tingimustes umbes sama palju ning nende nahad jäävad Eestisse. Nahku pargitakse Jõgeva nahavabrikus Skinexs, aastas pargitavate nahkade hulk on 4 000–5 000 ringis.

Lihaloomadega tegelevatele lambakasvatajatele on vill ja nahk suuresti kõrvalsaaduseks, sageli ka jäätmeks. Nahkade kvaliteedi halvenemise probleem algab juba ettevõttes. Hea karusnaha tootmine saab alguse siis, kui nahk on veel looma seljas. Nahk peab olema õigel ajal püगतud, hooldatud ja puhas. Paraku tehakse palju naha kvaliteeti mõjutavaid vigu. Villaku hooldamine, looma nahastamine, naha parkimistöökotta viimine ning selle edasine töötlemine ja parkimine on võrdlemisi kulukas, mis pole tootja jaoks kokkuvõttes eriti motiveeriv. Sellises olukorras nahad pigem utiliseeritakse. Vallo Seera sõnul on nahaparkimise ja naha kasutamisega seotud huvi taandumise üheks põhjuseks loomakasvatuse ja loomakasvatussaaduste käitlemise traditsioonide kadumine. Selleks, et nii palju nahku nahka ei läheks, oleks vaja tõsta nii esmatöötaja kui tarbija teadlikkust.

Kindlasti mõjutab kohalikku turgu ka sissetoodavate nahkade oluliselt soodsam hind ning kui meie tarbijal ei ole teadlikkust eelistada kohalikku, suretabki see siinse toorme kasutamise traditsiooni välja. Mõnevõrra avaldab mõju ka maailmavaateline muutus, mille järgi üha rohkem inimesi loomanaha kasutamist taunib. Samal ajal vajaks loomast järele jääv nahk pigem väärimdamist.

1. aprillil 2021 rakendub väiketapamajasid puudutav maaeluministri määrus, mille abil on ka väikeettevõtetel võimalik oma taparuume ametlikult kasutama hakata. Nii suureneb lootus, et nahk kõrvalsaadusena leiab edaspidi oluliselt rohkem väärimdamist ja kasutamist.

TÜ VKA nahamooduli üliõpilane ja loomakaitsja Kadri Võrel tegi oma ettekandes ülevaate jahiloomade nahkade kasutamisest nii minevikus kui tänapäeval ühe jahtkonna näitel.

Ulukinahal on minevikus olnud suur väärtus. Seda ei visatud ära, vaid sellele leiti sobiv kasutus. Nii näiteks on põdranahka kasutatud jalatsite, hobuseriistade ja saanitekkide valmistamisel. Viisteist 2019. aastal kütitud põdranahka sai ära kasutada nii, et need osteti kokku ning neist valmistati koerte närimiskonte ja muud. Kui metskitsenahkadest valmistati varem kotte, kindaid, tekke ja muudki, siis möödunud jahihooajal kütitud 145 metskitsenahast ei leidnud kasutust üksi. Aastal 1890 kütiti Ravila mõisas 1 300 oravat, kelle nahk oli siis heaks ekspordiartikliks. Tänapäeval oravaid enam ei kütita. Sõjaeelses Eesti vabariigis ja ka Nõukogude ajal oli karusnahk hinnas. Nõukogude ajal oli nahkade kokkuost väga hästi korraldatud, kuid siis asuti rajama ka karusloomakasvatust, millest metsloomanahkade kasutamise allakäik alguse sai. Taasiseseisvunud Eesti vabariigi alguseks oli juba lihtsam ja odavam tegelda karusloomakasvatusega kui käidelda metsloomanahku.

Praegu on jahimehel nahkadega rohkem vaeva kui tulu. Puudub ostja, nahku ei osata kellelegi pakkuda. Nülgimisel on liha sageli tähtsam ning nahk teisejärguline. Toornahkade korralik säilitamine on keerukas. Loomakaitsjana on Kadri Võrel seisukohal, et loom peab elama võimalikult liigiomaselt ja surema võimalikult valutult. Ulukinahk on nii-öelda aus nahk ning selle teadmiselega tuleks seda ka vääridada.

Eesti Jahimeeste Seltsi tegevjuht Tõnis Korts tutvustas loomanahkadega seonduvat problemaatikat Eesti keskse jahindusorganisatsiooni vaatepunktist.

Tänapäeval on jaht praktilise looduskaitse osa, ulukite arvukust reguleeritakse teaduspõhiselt ning küttimismahud on riigi poolt ette antud. Vastavalt Eesti jahieetikale ei kütita ulukeid rohkem kui vaja ning kõik, mis kütitakse, kasutatakse ära. Jahipidamine on väikese ökoloogilise jalajäljega ning ulukinahk erinevalt kunstnahast taastuv ressurss. Viimase tootmine on väga energiamahukas ja loodust saastav tegevus.

Aastal 2019/2020 kütiti Eestis 6 304 põtra, 2 543 punahirve, 4 280 metsiga, 31 032 metskitse ja 7 127 kobrast. Ligi 5 000 metskitse on hukkunud teedel. Jahiseaduse järgi on jahimeestel kohustus koristada tasuta ära kõik maanteele jäänud suurulukid. Hukkunud loomal tarbimisväärtus puudub ning koostöös maaomanikuga selline loom kas maetakse või utiliseeritakse.

Kuhu siis lähevad ulukinahad praegu? Pool põdra- ja hirvenahkadest kasutatakse ära, pool utiliseeritakse. Nii müüakse põdranahku Soome koerakontide valmistamiseks või jalatsinahaks, hirvenahad lähevad kas trumminahkadeks (vt foto 2) või taimpargitakse Skineksis ning neist valmistatakse tööpõllesid.

Foto 2. Tõnis Kortsu valmistatud nahktrum.
Maritta Antoni foto.

ja naha esmatöötlemise ning nahast esemete valmistamise alaseid kursusi. Jahindus annab õnneliku liha ja ausa naha.

Ave Matsin, TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna juhataja tutvustas uuringutulemusi nahkade kasutamist puudutava info leidmisel Eestis. Info saamiseks esitati mitmele asutusele küsimus „Kas teie asutusel on ülevaade nii kodu- kui jahiloomade nahkade hulga ja kasutusulatuse kohta ja kas oleksite valmis seda teemat tutvustama meie konverentsil?“.

Keskkonnaministeeriumi keskkonnakorralduse osakonnal sellist infot polnud. Sealt anti soovitus pöörduda Keskkonnaameti metsaosakonna poole. Maaeluministeeriumil sellealast infot samuti ei leidunud, sealt anti aga viide äsja läbiviidud biomajanduse ressursside uuringule (RITA uuring „Eesti biomajanduse ressursside hetkeseisu analüüs 6 väärtusahela põhjal“ Tallinn, Tartu 2019). Selle uuringu üks juhtidest märkis, et andmed pärinevad Statistikaametilt ja need ei ole omavahel alati hästi võrreldavad. Uuringu materjalidest on võimalik saada teada, kui palju loomi aastas tapetakse: umbes 40 000 veist, 500 000 siga, 10 000 lammast. Need andmed käivad siiski vaid tapamajades tapetud loomade kohta ning ei kajasta kodus tapetud ning eksporditud loomi.

Põllumajandus- ja Toiduameti loomatervise ja -heaolu osakonna vastusest selgus, et nahkade käitlemisega seotud ettevõtetel on käideldud ja turustatud nahkade kohta oma register ning puudub aruandekohtustus mahtude

Jahimehed usuvad naha raviomadustesse ning seetõttu valmistatakse kopranahkadest autoistmete katteid ja veste. Metskitse- ja metsseanahad utiliseeritakse, nende kasutuskultuuri meil pole. Jahisaadusena võivad loomanahad olla kuuliaukudega, nii sobivad need pigem väike- kui masstootmisesse.

Eesti Jahimeeste Selts on püüdnud leida võimalusi nahkade kasutamise propageerimiseks. Jahimeestelt ostetakse karusnahku välismaale eksportimiseks kokku, läbi on viidud kolmeaastane projekt hirve- ja põdranahkade kokkuostuks. Olukorras, kus nahastamise oskus hakkab kaduma ja rõhk on eeskätt loomaliha, viiakse läbi ka õige nulgimise

deklareerimiseks. Sealt suunati küsijad edasi Keskkonnaagentuuri andmehaldusosakonda, kus riikliku jäätmearuandluse raames kogutakse andmeid jäätmeid vedavatelt ja käitlevatelt ettevõtetelt jäätmenimistus toodud kateooriate kaupa. Nimistus on haakuv jäätmeliik „04 01 01 Kõlu- ja laustajäätmed“, mille käitlemisest on viimastel aastatel andmeid vaid Ida-Virumaalt (ilmselt nahatööstlusettevõttest Nakro).

Uuringu läbiviijatel soovitati nahatöötlemisega tegevatelt ettevõtetelt ka küsida, kas nad annavad jäätmeteks muutunud nahad jäätmekäitlejale üle teistest jäätmetest eraldi või panakse need muude jäätmetega kokku, nii et jäätmekäitleja võtab need arvele segaolmejäätmetena. Ametis nõusututi oletusega, et palju jahiloomade nahku jäetakse jahimeeste poolt metsa ning nende üle keegi riiklikku arvet ei pea. Kasutatud nahkade kogust või tükiarvu peaksid oskama öelda nahatööstlusega tegelevad ettevõtted ise. Eestis kütitavate ulukite arvtabelid leiduvad Keskkonnaagentuuri koduleheküljel.

Selle uuringu kõrval taotles TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakond 2020. aastal Keskkonnainvesteeringute Keskusest ulukinahkade väärindamise arenduseks toetust. Rahastust kahjuks ei saadud. Põhjenduseks toodi: „Jäätmete statistikas ulukinahad ei avaldu, enamasti leiavad kasutust juba.“

Info kaardistamisega edasi tegelemiseks tuleks esmalt selgeks teha, milline asutus millegagi täpsemalt tegeleb ning kuidas see temaatika ministeeriumide ja ametite vahel jaguneb. Kokkuvõtteks on eri andmetest võimalik teada saada nahkade hulka. Nahkade kasutuse väljaselgitamiseks on vaja täiendavat lisatööd.

Ingmar Baida, Jõgeva nahavabriku Skinexs juhatuse liige tegi ülevaate Eesti ainsa parkimistöökoha tegevusest.

Aastas pargitakse Skinexsis umbes 50 000 lambanahka ja umbes 100 kodukitse nahka. Nahastamise ja nahkade säilitamise olukord on paremaks

Foto 3. TÜ VKA üliõpilaste valmistatud nahkesemete väljapanek konverentsil. Maritta Antoni foto.

läinud. See on seotud loomakasvatate teadlikkuse tõusuga, kuidas oma loomast maksimaalselt tulu saada. Nii võib Gotlandi lamba puhul saada nahast rohkem tulu kui lihast (nahaparkimine 24 eurot, naha müügihind 80 eurot). Kütitud loomade nahku toovad parkida ka jahimehed. Kõige levinum on kopranahk (aastas kütitud 7 000–8 000 kopranahast jõudis nahavabrikusse 500 naha ringis). Eestis on nahkade parkimiseks pakkumine väga suur. Vabriku jõudlus lubaks toota rohkemgi, kuid nahkade edasised turustamisvõimalused pole piisavad.

Nahkade parkimine on pikk ja keeruline protsess. Vaatamata sellele, et nahad vaadatakse koos omanikuga üle, ilmneb see, kuidas nahk on nahastatud ja hoiustatud, alles edasises protsessis. Tarbija on hakanud leppima ka aukude ja muude loomapidamise ja jahinduse juurde kuuluvate paratamatute vigastustega nahal. Skinexs on Baltikumis ainus vabrik, kus vasika- ja veisenahast taimparknahka tehakse. Skinexsi taimparktehnika eripäraks on nahkade mittepressimine, mille tulemusena säilib naha ainuomane pinnastruktuur (vt foto 4). Peamiseks parkaineiks on Argentiinast toodud kebratšopuu koor.

Foto 4. Taimparknahast kott nahkesemete väljapanekult. Maritta Antoni foto.

Kristina Rajando, TÜ VKA nahkesemete valmistaja spetsialiseerumismooduli juht ja õppejõud avas mooduli õppetegevuse sisu ning tutvustas üliõpilaste töid. Ainsa õppeasutusena Eestis on TÜ VKAs võimalus materjaliõppega alustada nii algusest, kui see üldse võimalik on (loomaa elutsükliga tutvumisest ning sealt edasi nahastamisest kuni nahkeseme valmistamiseni). Kogu protsessis osalemine loob hoopis teise suhtumise nahasse kui materjalisse. Õppetegevuse põhivundamendiks on pärimus. Väärtustava kasutamise põhimõtetest lähtuvalt on kogu toote valmimisahel vastutustundlik ja jälgitav, kohalik ja käsitöine. Looma terviklik ärakasutamine on auasi. Oluline on tundma õppida ja edasi kanda traditsioonilisi nahatöötlemise ja nahkesemete valmistamise tehnikaid. Kätsiti valmistatud nahkkasukad ja -jalatsid on tänapäeva aeglase moeliikumise eeskujulikud näidised. Kätsiti valmistamisel on võimalik läbipaistvalt esile tuua tegelik materjalide ja ajakulu, luua toote pass.

Tõsiselt tuleks kaaluda kohaliku naha sertifitseerimist Alaska Nunavuti hülgenaha eeskujul. See oleks kvaliteeditunnuseks ning võimaldaks tutvustada ja propageerida meie oma nahka. Suureks sooviks saami Inari kooli eeskujul on ülikooli õpperuumidesse laboritrumli saamine, et oleks võimalik katsetada väiksemate materjalikogustega ning jõuda veelgi paremate käsitsi töötlemise meetoditeni. Lähitulevikku võiks planeerida koostööd suurema hulga asjasse pühendatud partneritega, samuti teadusuuringuid ja arendusprojekte kohaliku naha targaks kasutamiseks.

Eve Kaaret, nahakunstnik ning aksessuaari- ja köitestuudio meister ning õppejõud tutvustas Eesti Kunstiakadeemia pika ajalooga suundi – jalanõude ja kottide valmistamist ning köitmist nahadisaini osakonnas, kus paljude muude materjalide olemasolule vaatamata eelistakse endiselt nahka. Kooli nahavarudes on kindel koht Skinexsis taimpargitud vasikanahal, sest õhuke ja ilusa nahajoonisega nahk võimaldab kasutada marmoreerimistehnikat, mis ei ole mõeldav ühegi teise naha puhul. Et nii marmoreerimine kui ka teised tehnikad elus püsiksid, peaks see õhuke vasikanahk kindlasti nahavabriku sortimenti jääma. Akadeemias tegeldakse ka materjaliuuringutega ning osaletakse mitmetes koostööprojektides. Nii leidis aastatel 2015–2017 aset Põhjamaade ülikoolide võrgustiku CIRRUS kolmeaastane projekt „Traditsioonid ja innovatsioon“. Töötoad toimusid kolmes riigis: meil uuriti pärgamendi valmistamist, Soomes Rovaniemis põhjapõdra ja Islandil Reikjavikis Islandi hobuse saaduste kasutamist. Tuginedes varasematele headete kogemustele ja olemasolevale pädevusele pakub Eesti Kunstiakadeemia huvilistele kaas- ja koostööd ka oma talu tootarenduses.

Kõrgema Kunstikooli Pallas nahadisaini osakonna juhataja ja professor Rene Haljasmäe tutvustas õppeasutuse suundi tudengite ja õppejõudude näitusetööde kaudu. Lisaks nahakunstile ja -disainile on Pallasel olulisel kohal ka naha restaureerimine. Samuti nagu Eesti Kunstiakadeemiaski on seal hinnas Skinexsi taimparknahk. See on väga hea volnahk ning seda on võimalik üsna kirkalt toonida või värvida. Taas kõlas palve Skinexsis parkimistegavust mitte lõpetada, sest kui head parknahka ei ole, jääb Eesti nahakunst palju vaesemaks. „Eesti disain on see, mida ei tehta Hiinas, vaid milles Eesti meistrid kasutavad Eesti algtooret ja materjale ning mis on ideest teostuseni läbi viidud Eesti inimeste poolt.“

Konverentsile järgnevas vestlusingis arutleti selle üle, mis takistab meil kohalikku nahka rohkem kasutamast ning mida peaks tegema, et kohaliku eestimaise naha ning sellest valmistatud toodete järele oleks nõudlust.

Vestlusringi eesmärk oli kaardistada teemad, millega poliitikakujundajad ning haridus- ja uurimisasutused edaspidi tegelda võiksid. Kõlama jäid järgmised mõtted:

- Ökoloogiline ja vastutustundlik käitumine on muutumas vajaduspõhiseks. Oluline on tähelepanu juhtida nahast eseme kogu eluringile (n-ö hällist hauani), mis võimaldab ühekordsete ja tehismaterjalide kõrval naturaalse nahkmaterjali väärtustatud kasutamise enamat esiletõusu.
- Teadlikkuse suurendamiseks on vajalik kokku kutsuda ümarlaud ning jõuda rahvusliku kokkuleppeni äärmusi välistavas tootmisahelas, mis algab õnnelikult/vabapidamisel elavast loomast, kellest saadud karusnahka väärindatakse ja tooteks arendatakse.
- Negatiivselt mõjub siin karusnahavastane propaganda, mis on suunatud karusloomakasvandustest tuleva naha vastu. Loomakaitseseltsi sõnum „Ei karusnahale“ vajab läbimõtlemist. Looduses vabalt ringi liikuvate loomade nahk on aus nahk, see on kütitud seadustega kooskõlas elujõulise ning liigile kohase populatsiooni säilitamiseks.
- Ausalt kütitud ja legaalselt kasvatatud nahkade turundamiseks tuleb välja töötada sertifikaat, mis käib kaasas nii naha kui sellest valmistatud esemega.
- Oluline on leida nahatoodetele kindel turg. Erialaliidud ning konverentsil osalenud teised organisatsioonid võiksid kokku leppida mingis standardis (vrd. Toiduliidu „Eesti parim toiduaine“). Ühinenud organisatsioonid lisavad sõnumile professionaalsust ja kaalu.
- Vajalik oleks asjakohasem lähenemine kohalikule, vastutustundlikul viisil saadud toorainele. „Oma materjali“ statuudi loomisega võiks tegeleda Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit.
- Traditsiooniliste nahatöökoste säilimiseks ja edasiarendamiseks on vajalik koostöö teadus- ja tehnikaasutustega. Läbi tuleb viia materjali tööprotsessi arendusuuringud.
- Heaks paralleeliks nahatemaatikale on 2020. aastal Gotlandil toimunud villakonverentsil tutvustatud juhtum. Seal käsitles üks Suurbritannia väikeettevõtja oma ettekandes villa hindade aktsiahindadest ning

Foto 5. Esinejad konverentsi lõpetavas vestlusringis, sõna võtab Anneli Ärmpalu-Idvand. Maritta Antoni foto.

pandeemiast tulenevat kõikumist maailmaturul. Tema põhisõnumiks oli, et väikese majandusliku tasuvuse juures tuleks maailmaturg unustada ning tegeleda pigem kohaliku väärtustamise ja paikkondlike lugude jutustamisega, seda ostjale pakkudes. Ei tulekski üritada oma toodet massiliselt toota ning seda suurtes kogustes maha müüa.

- Teadlikkuse tõstmisega tuleks alustada juba üldhariduskoolis. Koolid kasutavad tööstusjääke, mis on hea võimalus teemasse sissejuhatuseks. Probleemiks on õpetajate huvitatus ja oskused ning koolide võimalused taimparknahka ja muid vahendeid osta.
- Kohalike materjalide paremaks teadvustamiseks tuleks korraldada Eesti oma materjalidest valmistatud kunsti ja käsitöö konkursi.

Teiste hulgas jagas oma mõtteid ka Anu Raud. Ta vahendas Anu Kotli mõtet, et Eesti rahvakunst sureb soojussurma. Ruumid on üle köetud, samal ajal räägime energiavajadusest ja elektritootmisest. Pigem oleks tore, kui igal inimesel oleks seljas lambanahkne vest. Küttepuid läheks ka vähem...

Konverentsilt kõlama jäänud arutelude ning ettepanekute põhjal otsustati olukorra parandamiseks liikuda edasi järgnevalt:

- Kutsuda kokku ümarlaud, kus osalevad nahateemaga suuremal või vähe-
mal määral seotud riigiasutuste ja teiste organisatsioonide esindajad ning
üksikisikud. Hetkel on valdkonnas tegutsevate organisatsioonide tegevus
kaootiline ja teema nende isiklik probleem. Vaja oleks koostööd hoo-
pis laiemas ringis, läbi viia teadusuuringuid ja arendusprojekte kohaliku
materjali targaks kasutamiseks. Eesti riigi väiksus on siin plussiks, sest
kõrgkoolide ja teiste haridusasutuse ning loomakasvatus- ja jahisektoriga
on võimalik koostööd teha üksikisiku tasandil. Selline koostöövalmidus
on igati olemas. Perspektiivis oleks vajalik aga ka kogu valdkonna riiklik
reguleerimine, mis aitaks nahakasutust paremini suunata ja tarbijani tuua.
- Tuleks tõsiselt kaaluda kohaliku naha sertifitseerimist. „Oma materjali“
statuudi loomisega võiks tegeleda Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit. Sealt
edasi peaks looma toote passi või märgi, mis tõendaks toote usaldusvää-
rust ning teavitaks, kuidas ja kust toote valmistamisel kasutatud nahk saa-
dud on.
- Jätakuvalt on suureks sooviks TÜ VKA õpperuumidesse laboritrumli han-
kimine, et arendada tehnoloogiaid ning teostada ka väikesemahuliste
nahapartiide töötlemist. See aitaks kaasa naha väärindamisele loomevald-
konnas ning võimaldaks nahatöötlemise teenuse osutamist väiketootjatele.

Made Uus. *Terje Atoneni foto.*

Made Uus (s 1970) on TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna nahamooduli õppejõud, traditsiooniliste kasukate meister ja Kihnu maalammaste kasvataja. Ta on lõpetanud TÜ VKA rahvusliku tekstiili eriala ja õpib samas magistriõppes. Viimase aja olulisematest töödest võib nimetada Eesti Vabariigi 103. aastapäeva presidendipaari piduliku rõivastuse juurde kuuluva Jämaja naiste abukasuka valmistamist (2021); samuti on tema tehtud Pärnu-Jaagupi kasukas ERMi püsiekspositsioonis (2016).

Kristina Rajando. *Lembe Lahtmaa foto.*

Kristina Rajando (s 1970) on TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna nahamooduli õppejõud, traditsioonilise nahatöö meister. Ta on lõpetanud Tallinna Ülikooli käsitöö ja kodunduse õpetajana ning kaitsnud samas magistrikraadi pedagoogika alal. Ta on korraldanud hulgaliselt nahatöö alaseid näitusi ning teda on tunnustatud nii Eesti Kultuurkapitali kui Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu auhindadega. Kristina Rajando on koostanud ka mitmeid pärandtehnoloogia-alaseid trükiseid.

Conference Report: 'Own Skin'

Abstract

On 19th November 2020, members of the Estonian Native Crafts programme of the University of Tartu Viljandi Culture Academy held a conference entitled 'Own Skin'. It took place at the Estonian Traditional Music Centre in Viljandi, and focussed on the use of animal hide as a material in handicraft and applied arts. The conference addressed domestic, as well as wild, animal hide, and presentations were made by individual producers, producers' associations, and representatives of higher educational establishments.

Vet, and President of the Kihnu Native Sheep Association, Anneli Ärmpalu-Idvand, asserted that all the products of that ancient breed are worthwhile. The most valuable is their double fleece, which has given them the reputation of providing warm sheepskin coats. She underlined the importance of an approach that makes use of all of the produce that can be derived from sheep.

The President of the Estonian Sheep and Goat Breeders Association, Vallo Seera, gave an overview of the mass production dimension of the sheep-breeding industry where shearing and skinning are not planned separately. Taking care of the fleece, skinning, taking the hide to the tannery and processing it further, is all quite expensive, and this is why the hides are usually thrown away. In order to reduce such waste, the awareness of the processors, as well as of consumers, needs to be raised.

A student of the leatherwork module at the University of Tartu Viljandi Culture Academy and an animal protection activist, Kadri Võrel, gave a presentation about the use of wild animal hides in the past and nowadays. She underlined the fact that game hide is a so-called 'fair leather' and this should be taken into account when valorising it. The Managing Director of the Estonian Hunters' Society, Tõnis Korts, presented an overview of the problems relating to animal hides from the point of view of hunters. The Estonian Hunters' Society has made efforts to promote the better use of hides: its export is supervised, and courses have been held on the correct skinning techniques and initial processing, as well as on making leather items.

The Head of the Native Craft Studies of the University of Tartu Viljandi Culture Academy, Ave Matsin, presented the results of investigations into the use of animal skin in Estonia, which proved to be a surprisingly complicated issue. In order to map the information, it is first necessary to establish the precise role of institutions and the division of responsibilities between the ministries and the state boards.

A member of the board of Skineks, Ingmar Baida, gave an overview of the only Estonian tannery, which is located in Jõgeva. Each year, Skineks tans approximately 50 000 lambskins and 100 goatskins. Hunters bring the animal hides to be tanned. Most often this is beaver hide. Out of the 7000–8000 beavers hunted per year, approximately 500 reach the Skineks tannery. A special feature of the vegetable tanning used by Skineks is that the skin is not pressed and therefore the leather maintains its unique surface structure.

The head of the leatherwork module and lecturer in traditional leatherwork at Viljandi Culture Academy, Kristina Rajando, gave a presentation about the module and the work of students. The module includes studying animal lifecycles, and continues with skinning and leatherwork. Eve Kaaret, a leather artist and artisan at an accessories and bookbinding studio, discussed the long traditions of making footwear, bags and binding at the Leather Art Department of the Estonian Academy of Arts where leather is still preferred despite the arrival of several other materials. The Director of the Leather Art Department at Pallas University of Applied Sciences, Professor Rene Haljasmäe, surveyed the trends through exhibition pieces made by the students and the professor. In addition to leather art and design, Pallas also teaches students how to restore leather items. Just as it is at the Estonian Art Academy, the vegetable-tanned leather produced by Skineks is highly valued at Pallas too.

The round-table discussion that followed the conference concentrated on what might be hindering the more widespread use of local skin and which steps might be taken to increase demand for Estonian local skin and the products that can be made from it.